

DIKTATURPRINCIPER

I DEMOKRATISK FÖRKLÄDNAD

Av professor R. ERICH, Helsingfors

DET är under föga lovande auspiciér som en ny internationell ordning med några maktmedvetna, men inbördes oeniga stormakter såsom grundval och drivkraft nu skall inaugureras. Det erkännandet måste ges San Franciscoöverenskommelsen, att den utan omsvep förverkligat idén om ett allom rådande och bjudande stormaktsdirektorium, vars medlemmar ytterst sammanhållas av *fruktan*, fruktan för att freden icke skall visa sig hållbar och fruktan för att någon enskild hänsynslös makt skall utnyttja de andras krigsängslan såsom medel att utveckla sina befogenheter, tillförsäkra sig handlingsfrihet inom en omåttligt utvidgad intressesfär samt en viss supremati inom själva direktoriet. Huru det redan hitintills livligt omdebatterade problemet om atombombens maktpolitiska betydelse kommer att inverka på genomförandet av det redan föreliggande världsprogrammet, är väl en fråga, som ingen i det nuvarande skedet skall tilltro sig kunna närmelsevis besvara.

Segermakterna vilja naturligtvis alla gälla såsom demokratiska och stämpla de samhällsformer och medborgerliga institutioner, som man av olika skäl vill komma till livs hos en tidigare fiende, enligt gängse terminologi såsom »fascistiska» eller »prohitlerianska». Denna rubrik kan godtyckligt åsättas vilken institution som helst; någon saklig prövning är icke behöflig. Sålunda är det rentav löjeväckande då Finlands berömda Lottarörelse, som tjänat och tjänar såsom förebild för analoga medborgerliga sammanlutningar i andra länder, fallit offer för en modern »demokratiserings»- och pacificeringspolitik. Även själva skyddskårsrörelsen hade ju uppkommit utan anslutning till eller påverkan av utländska institutioner.

Det förfarande, som här kommit till tillämpning, leder osökt tanken till den för de diktatoriska makterna kännetecknande be-

nägenheten att förbjuda och upplösa medborgerliga rörelser, som icke anses överensstämmande med regeringens allmänna skaplynne och hos vilka möjligheten av opposition anses kunna förutsättas. Då man nu konstaterar, att under »demokratisk» skyddande förklädnad partier och organisationer upplöses eller hindras i sin verksamhet, för att icke tala om mycket effektivare inblandning i ett annat lands angelägenheter, inställer sig en jämförelse med diktatorsystemens sätt att reagera mot förhatliga samhällsföreteelser.

»Nullum crimen sine poena» var den bestickande formel, som i den nazistiska quasijuridiska terminologin uppställdes i motsats till den av ålder erkända principen: »nullum crimen sine lege» samt i anslutning därtill »nulla poena sine lege». Den nazistiska samhällsordningen ansågs kräva att varje med densamma oförenlig gärning borde kunna stämplas såsom brottslig och straffrättsligt beivras. Folkets rättsmedvetande skulle härvid vara avgörande, men dess innehåll borde tolkas med ledning av partipolitiska direktiv.

Särskilt i fråga om länder, som varit ockuperade av fiendemakt, har det kunnat hända, att gällande straffsätser befunnits vara otillräckliga såsom reaktion mot landsförrädiska och riksförrädiska handlingar. Det har då gällt att avväga, huruvida det vore riktigare att ådöma den skyldige ett alltför lindrigt straff eller att tillgripa den i och för sig ytterst betänkliga utvägen med retroaktivt verkande skärpta straffbestämmelser. Såsom ett slag riktat mot all högre rättvisa och billighet framstår det i varje fall, om handlingar, vanligen sådana av politisk innebörd, som ursprungligen varit straffrättsligt indifferent, genom retroaktivt verkande stadganden förklarats vara brottsliga. Saken förbättras ingalunda därigenom, att en dylik med rättsstatens väsen oförenlig användning av statliga funktioner, lagstiftning och lagskipping, förestavats av främmande maktägande. — »Demokratiens» krav ha i dylika fall åter fått tjäna såsom intäkt för diktatoriska övergrepp.

Företeelser av ovan angivet slag stå i samband med den nutida fredspolitik, som alstrar »statsfördrag» ofta till den grad ensidigt dikterade, att den lidande parten icke ens fått tillfälle att uttala sig och försvara sig. Sublimt förakt för objektivitet och reciprocitet, för allmän rättvisa och billighet samt fasta kompetensgränser ha i mer än ett avseende visat sig vara utmärkande för den nutida maktpolitiken. Självfallet finnes det ännu i värl-

den mycket kvar av rätts- och hederskänsla, men sådana tendenser ha svårt att utöva något större inflytande. Diktaturmentaliteten gör sig åter gällande. Tvångsförflyttningar av befolkningen på ett område, ett hänsynslöst åsidosättande även av enskilda personers äganderätt och fordringar — verkningarna härav få ju även neutrala stater erfaras — o. a. liknande utflöden av en hämningslös maktpolitik ha säkerligen rönt inflytande av diktaturländernas samhällsaskådning och internationella metoder — med en demokratisk politik torde de väl knappast ha någon gemenskap. President Wilson har i tiden uttalat en skarp förkastelse över en politik, som tvinga individer och familjer att såsom boskap låta sig fördrivas från sina urgamla bosättningsområden.

Mycket funnes att säga angående den s. k. krigsansvarighetsfrågan. Alltsedan man inom och utanför N. F. begynte intressera sig för frågor om möjligheterna att förebygga angrepp och beröva angriparen varje fördel av sitt angrepp, har fastställandet av ansvarigheten för fredstillståndets störande, m. a. o. utredandet av frågan om vilken stat, som gjort sig skyldig till ett angrepp, utgjort ett svårlöst problem, som icke ens teoretiskt bemästrats. Den riktiga utgångspunkten har i varje fall varit den, att detta ansvar drabbar *staten själv*, varemot s. k. krigsförbrytelser, *crimes de guerre*, begås av fysiska personer, vilkas missgärningar i främsta rummet den egna staten är skyldig att beivra. Att ålägga en besegrad stat att direkt bestraffa »krigsansvariga» är principiellt oriktigt, så länge den ena och den andra statens skuld till fredsbrottet icke objektivt fastslagits. Här får maktpolitiken åter ersätta rätten. En segrande (stor-)makt vill i allmänhet icke erkänna sin skuld till ett krigsbrott eller vägrar i varje fall att låta ansvarighetsfrågan bli föremål för utredning genom en opartisk internationell instans. Den besegrade får utan vidare bära hundhuvudet för vad som skett. Givetvis kan det ges fall, då den s. k. angreppsfrågan är ganska klar. Den kan vara klar även därutinnan, att en *segrande* makt oemotsägligen gjort sig skyldig till ett eller flere angrepp. Utan minsta hänsyn härtill och självfallet utan att medge en objektiv utredning av skuldfrågan kan under rådande rättslöshet en segrande stormakt obehindrat dekrettera, att den besegrade staten ensam bär ansvaret för vad som skett och tvinga densamma att enligt »överstyrelsens» föreskrifter leverera ett större eller mindre antal krigsskyldiga. Principiellt är detta naturligtvis oriktigt. Först borde frågan om resp. staters skuld och ansvarighet utredas av en opartisk och kompe-

tent internationell instans; *därefter* kunde det bli fråga om att utkräva ansvar av de personer — icke med nödvändighet tillhörande blott den ena parten — som kunna anses ha vållat fredsbrottet. Rättvisan skulle då naturligtvis kräva reciprocitet; om en stat är fullt förvissad om sin egen oskuld, borde den väl kunna nedlåta sig till att framlägga bevisen därför. Segern i och för sig är knappast någon sådan gudsdom, som dispenserar från all bevis-skyldighet. Vidare är det orimligt att kräva att en *intern* eller inrestatlig domstol, även om den undgår yttre påtryckning, skall besitta nödig kompetens att bedöma de internationellt-politiska frågor, som här *måste* utredas, om det skall ges en hållbar grund för avgörandet. Är det åter ett av vederparten tillsatt organ, som ombetros med uppgiften att avdöma mål av denna art, så saknas redan de yttre förutsättningarna för objektivitet.

Makternas respekt för rätt och billighet, som redan före det andra världskriget blivit alltmer problematisk, har under kriget men även under den visserligen korta efterkrigsperioden på det mest betänkliga sätt avtagit. Visserligen har U. N. (F. N.)-organisationen i sin *charter* inrymt även en världsdomstol, för vilken den ännu existerande i samband med N. F. tillkomna Cour permanente de Justice internationale varit förebild, men i den rådande politiska atmosfären frågar man sig om de egentliga »makterna» komma att begagna sig av den internationella jurisdiktionen ens i samma mån som före kriget. Man frågar sig även med oro, huruvida den nya »världsdomstolen», för att icke tala om instanser av lägre grad, faktiskt skall få åtnjuta det, visserligen för diktaturregimen mer eller mindre främmande oberoende, som är för all rättskipning väsentlig och som, trots allt, hitintills varit erkänd även i det mellanfolkliga samlivet.

(Artikeln avslutad i november 1945.)